

Nd.

436. Frumvarp til laga

um nýbyggingar í Höfðakaupstað.

Flm.: Einar Olgeirsson, Jóhann Jósefsson.

1. gr.

Ríkissjóður veitir aðstoð til þeirra framkvæmda í Höfðakaupstað í Austur-Húnavatnssýslu, sem í lögum þessum segir. Til framkvæmda þessara má verja úr ríkissjóði allt að 5 milljónum króna. Upphæðina getur ríkisstjórnin tekið að láni, ef þörf krefur, og veðsett mannvirkin til tryggingar láninu.

2. gr.

Nefnd, sem nefnist nýbyggingarnefnd Höfðakaupstaðar, skal annast þær framkvæmdir, sem í lögum þessum greinir, og skal hún skipuð af ríkisstjórninni. Í nýbyggingarnefnd skulu eiga sæti 5 menn, og eru þeir skipaðir þannig:

Skipulagsstjóri, sem jafnframt skal vera formaður nefndarinnar,
einn maður tilnefndur af Nýbyggingarráði,
einn maður tilnefndur af stjórn Sildarverksmiðja ríkisins,
einn maður tilnefndur af hreppsnefnd Höfðahrepps,
einn maður án tilnefningar.

Laun nýbyggingarnefndar skulu ákveðin af ríkisstjórninni.

3. gr.

Störf nýbyggingarnefndar eru:

1. Að koma upp skipulagðri byggð í Höfðakaupstað í samráði við Nýbyggingarráð og ríkisstjórn.
2. Að koma á fót atvinnufyrirtækjum í Höfðakaupstað í samráði við Nýbyggingarráð og ríkisstjórn.
3. a. Að stuðla að því, að einstaklingar, félög og stofnanir reisi íbúðarhús og önnur mannvirki í Höfðakaupstað.
b. Að reisa sjálf íbúðarhús í samráði við Nýbyggingarráð og ríkisstjórnina til þess að selja þau fullsmíðuð.
4. Að koma upp handa byggðinni rafveitu, vatnsveitu og götum.
5. Að gera tillögur til ríkisstjórnarinnar um gjaldskrár fyrir lóðarleigu, notkun rafmagns, vatns o. fl.

4. gr.

Til ársloka 1951 fer nýbyggingarnefnd með úrskurðarvald í öllum byggingarmálum Höfðakaupstaðar.

5. gr.

Sérhver er skyldur að láta af hendi við nýbyggingarnefnd lóðir og lóðarréttindi innan Höfðahrepps, svo og mannvirki, sem á lóðum og löndum þessum eru, svo og leyfa, að tekið verði í landi hans, hvort heldur er grjót, mól eða önnur jarðefni, og þola þær eignakvaðir, óhagræði eða takmörkun á afnotarétti, sem fram-

kvæmdir þær, sem um ræðir í lögnum, hafa í för með sér, allt gegn því, að fullar bætur komi fyrir. Náist ekki samkomulag um bæturnar, skulu þær ákveðnar með mati tveggja dómkvaddra manna, að tilkvöddum báðum málsaðilum. Kostnaður við matið greiðist af nýbyggingarnefnd. Nú vill annar hvor málsaðila ekki una mati, og getur hann heimtað yfirmat, en gera skal hann það innan 14 daga, frá því er matsgerð er lokið. Yfirmatið skal framkvæmt á sama hátt af 4 dómkvöddum mönnum. Kostnaðinn við yfirmat greiðir sá, sem þess hefur krafizt, ef matsgerðinni verður ekki breytt honum í vil meira en nemur 10% af hinni ákveðnu endurgjalds-upphæð, ella greiðist kostnaðurinn af gagnaðila hans.

6. gr.

Nýbyggingarnefnd skal í byrjun hvers árs gera áætlun um þær framkvæmdir, sem fyrirhugaðar eru á árinu, og kostnað við þær, hverja fyrir sig, og leggja þá áætlun fyrir Nýbyggingarráð og ríkisstjórnina til samþykktar.

Sérstakur reikningur skal haldinn yfir stofnkostnað hvernar greinar framkvæmda, svo sem rafveitu, vatnsveitu, gatna, íbúðarhúsa o. s. frv., svo og rekstrar-kostnað hvers einstaks fyrirtækis.

7. gr.

Ríkissjóður leigir Höfðahreppi nægilegt land fyrir hina nýju byggð. Árlegt eftirgjald skal vera 2% af fasteignamati landspildunnar, sem leigð er. Nýbyggingarnefnd greiðir árgjald þetta til ársloka 1951, og telst það sem annar kostnaður við þessar framkvæmdir.

Á þessu tímabili leigir nýbyggingarnefnd einstaklingum, félögum og stofnunum lóðir úr landspildu þessari með þeim skilmálum, sem ákveðnir verða í samráði við hreppsnefnd Höfðahrepps og ríkisstjórnina.

8. gr.

Þeim störfum og framkvæmdum nýbyggingarnefndar, sem ekki hefur verið ráðstafað til einstaklinga, félaga eða stofnana hinn 1. janúar 1952, tekur hreppsnefnd Höfðahrepps þá við samkvæmt samningi, sem um það skal gerður milli ríkisstjórnarinnar og hreppsnefndarinnar.

Í samningi þessum skal kveðið á um afhendingu mannvirkjanna og greiðslu andvirðis þeirra.

9. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Nýbyggingarráð hafði skömmu eftir að það tók til starfa tekið til umræðu tillögu, er fram kom um myndun bæjar á Skagaströnd, og tókst ferð á hendur þangað norður til þess að athuga alla staðhætti ásamt ýmsum sérfræðingum. Kom þeim öllum saman um, að í alla staði væri heppilegra, að upp kæmi í Höfðakaupstað síldarútvegsbær. Hefur — sem kunnugt er — þegar verið hafizt handa um byggingu síldarverksmiðju og allmikla hafnargærd þarna í Höfðakaupstað.

Frumvarp þetta er samið af Nýbyggingarráði og nefnd, er ríkisstjórnin hefur sett sem bráðabirgðanýbyggingarnefnd fyrir Höfðakaupstað, og yfirfarið og dálitið breytt að tilhlutun ríkisstjórnarinnar. Tilgangur þess er að reyna að tryggja það, að frá upphafi byggðarinnar í þessu kauptúni verði farnar nokkuð aðrar leiðir en hingað til hafa verið farnar um myndun sjávarþorpa á Íslandi. Sjávarþorp okkar hafa hingað til verið byggð smátt og smátt, oft af fátækum mönnum, sem flutzt hafa úr sveitunum og litil efni hafa haft á því að byggja yfir sig góð hús eða á annan hátt að sníða bæinn þannig frá upphafi, að hann væri í senn fallegur bær og aðbúnaður í eins góðu lagi og verið gæti fyrir íbúana.

Þar sem sjá mátti fram á, að bær mundi hvort sem væri myndast þarna á grundvelli þeirra ágætu atvinnuskilyrða, sem í Höfðakaupstað eru, þá þótti Nýbyggingarráði rétt að gera þarna nokkra tilraun um skipulagða bæjarmyndun.

Skilyrði til þess, að hægt sé að mynda þannig bæ, eru hins vegar í fyrsta lagi, að meira fé sé til þess að framkvæma fyrstu nauðsynlegu mannvirkin og íbúðarhúsabyggingarnar heldur en íbúar þorpsins — eða þeir, sem kunna að flytjast þangað — hafa, og í öðru lagi, að heildarstjórn sé höfð á þessum framkvæmdum frá upphafi, og það þannig heildarstjórn, er hafi meiri fjárráð og setji sér hærra mark en venjulegar hreppsnefndir geta.

Aðalinnihald þessara laga er því það, að sérstakri nefnd, sem í lögnum er kölluð nýbyggingarnefnd, sé falið vald, svipað því sem venjuleg bæjarstjórn annars mundi hafa á því sviði, sem nefndinni er ætlað að starfa, og veitt fjárráð með aðstoð ríkisins til þess að geta framkvæmt það verk, sem henni er ætlað. Með tilliti til þess sneri Nýbyggingarráð sér til hreppsnefndarinnar á staðnum um, hvort hún vildi nefna mann í slíka nefnd, og féllst hún á það.

Ætla má, að með slíkri heildarstjórn á byrjun raunverulegrar byggðar vinnist tvennt:

1. Bærinn verður miklu fallettri, betur byggður og skipulagður en ella mundi hafa orðið, þar sem slík nefnd getur t. d. látið byggja íbúðarhús — allstór og myndarleg —, er setja með byggingu nokkurra tuga af slíkum húsum sérstakan svip á bæinn og móta hann frá upphafi í sérstökum stíl, þar sem hins vegar, ef að vanda léti, að upp mundu rísa allmargir kofar eða litil hús, byggð af vanefnum, er setja mundu svip sinn á þetta þorp, — svip, sem lengi mundi haldast. Hins vegar er við húið, ef byrjunin er gerð allmyndarleg og fyrstu tugir húsa, sem þarna eru byggð, eru falleg nýtizku hús, þá mundu þeir, er á eftir koma, reyna að feta í þessi fótspor, og bærinn mundi allur verða fallettri og reisulegri en ella hefði orðið.
2. Bærinn ætti að geta orðið ódýrari, en veitt samt íbúunum meiri þægindi með þessu móti en annars hefði orðið. Götur væru lagðar strax, vatnsleiðslur, skólpræsi og annað þess háttar sömuleiðis, þannig að íbúar þessa nýja bæjar hefðu frá upphafi nokkur þægindi, sem annars er ekki vanalegt, að séu í svo litlum bæ. En það hins vegar, að þetta er gert í einu lagi, sem sé að byggja húsinn og leggja götur, vatnsleiðslur og skólpræsi um leið, ætti að verða, ef rétt er á haldið, ódýrari aðferð en aðrar, sem verið hafa viðhafðar um þessa hluti, enda væri þá gengið út frá því, að þarfir atvinnurekstrarins og íbúanna væru þannig samræmdar, að t. d. sameiginlegar vatnsleiðslur væru gerðar nú þegar fyrir sildarverksmiðjur, sildarbryggjur og íbúana.

Hlutverk nýbyggingarnefndar er — eins og greinir í 3. gr. — jafnt það að reyna að fá einstaka aðila til þess að koma upp fyrirtækjum á staðnum sem og til að byggja íbúðarhús og svo hitt, að ráðast sjálf í íbúðarhúsabyggingar með þeim takmörkunum, sem löggin greina. Verkefni nefndarinnar er því að reyna að skipuleggja fyrirtæki einstaklinga og hins opinbera og samræma þau við atvinnuhætti og þarfir á staðnum.

Gengið er út frá því, að nýbyggingarnefnd sinni á takmörkuðu sviði þeim verkefnum, sem bæjarstjórn ella hefði, og þess vegna eru fyrirmælin í 6. gr. um fjárhagsáætlanir, og að síðustu er svo fyrir mælt, að árið 1951 — eða eftir 5 ár — skuli nýbyggingarnefnd afhenda umboð sitt sveitarstjórn Höfðahrepps.

Heildartilgangurinn með lögnum er því sá að skipuleggja og móta þróunina í þessu kaupúni, þangað til ætla má, eftir þessi 5 ár, að það sé komið svo vel á veg, að það geti að öllu leyti tekið við og valdið þeim verkefnum, sem á því hvila.

Að svo miklu leyti, sem farið er inn á nýtt svið með þessum lögum, þá er hér um mjög athyglisverða tilraun að ræða, sem sé að skipuleggja bæjarmyndun á landi voru.